

„Słowa mają moc” — rozpoznajemy stereotypy płciowe i uczymy się na nie reagować

SCENARIUSZ DO ZAJĘĆ EDUKACYJNYCH OBSZAR: ZDROWIE SEKSUALNE

Scenariusz zajęć został opracowany do wykorzystania na przedmiocie **Edukacja zdrowotna**. Opiera się na codziennych wypowiedziach i aktywnościach, co sprzyja diagnozie wiedzy, obalaniu mitów i budowaniu asertywności oraz odpowiedzialności za język i dobrostan własny i innych. Nauczyciel decyduje o zakresie i tempie pracy, dbając o neutralny język, prywatność i zasadę szacunku. Scenariusz można elastycznie dopasować do potrzeb konkretnej grupy – wykorzystywać jego elementy modułowo lub skracać/wydłużać zgodnie z możliwościami uczniów.

Treści programowe

Treści zawarte w scenariuszu odnoszą się do podstawy programowej z zakresu przedmiotu Edukacja zdrowotna, **Dział 8. Zdrowie seksualne, punkt 5.** [uczeń] *wymienia stereotypy płciowe oraz wyjaśnia ich negatywny wpływ na funkcjonowanie człowieka*. Koncentrują się na pytaniu przewodnim: „Jak kształtować pozytywną postawę wobec seksualności człowieka wraz z respektowaniem autonomii cielesnej swojej i innych osób?”.

Scenariusz jest przeznaczony do wykorzystania w klasach IV–VI.

Pojęcia kluczowe: stereotypy, stereotypy płciowe

Cel główny

Uświadomienie uczniom i uczennicom występowania stereotypów i stereotypów płciowych oraz ich znaczenia dla funkcjonowania człowieka.

Cele operacyjne

Wiedza i umiejętności

Uczeń:

- rozumie i definiuje pojęcia stereotyp i stereotypy płciowe;
- podaje przykłady stereotypów płciowych;
- wskazuje różnice między faktem a stereotypem;
- zna możliwe konsekwencje stosowania stereotypów;
- argumentuje, dlaczego stereotypy mogą być krzywdzące.

Postawy

Uczeń:

- odnosi się krytycznie do uproszczonych opinii i schematów na temat płci;
- świadomie unika utrwalania stereotypów w swoim zachowaniu i języku.

Formy pracy

- praca indywidualna;
- praca grupowa;
- praca zbiorowa.

Metody i techniki pracy

- storytelling (krótka historyjka);
- dyskusja kierowana „myśl–paruj–podziel się”;
- ocenianie kształtujące.

Pomoce dydaktyczne

- Karta pracy 1: opowiadanie „Niech mnie ktoś wysłucha!” (Szymek);
- Karta pracy 2: krótkie historyjki/powiedzenia stereotypowe + tabela; slajd z „Bankiem 8 odpowiedzi”;
- Karta pracy 3: zestawy stereotypów (grupy 1–5 – po 6 zdań);
- tablica/markery;
- prezentacje multimedialne;
- bank gotowych odpowiedzi.

Ewaluacja osiągnięć

Sprawdzenie wiedzy i umiejętności uczniów w zastosowaniu poznanej wiedzy i udzielaniu informacji zwrotnej.

OPIS PRZEBIEGU ZAJĘĆ

1

Wprowadzenie

Nauczyciel wita uczniów, przedstawia temat zajęć: **„Słowa mają moc” — rozpoznajemy stereotypy płciowe i uczymy się na nie reagować** i zapisuje go na tablicy. Mówi:

„Dzisiaj będziemy rozmawiać o stereotypach oraz o tym, jak na nie reagować. Rozpoczniemy zajęcia od pewnej historii, a potem będzie praca zespołowa. Pamiętajmy o zasadach na lekcji: mówimy do siebie po imieniu, zawsze z szacunkiem”.

2

Uczymy się rozpoznawać stereotypy i reagować na nie

Nauczyciel rozdaje uczniom kartę pracy 1 i czyta głośno historię Szymka albo prosi o to ochotnika. Po lekturze zadaje pytania spod tekstu i krótkie pytania pomocnicze:

- Jak czuł się Szymek, gdy usłyszał, że „dzieci i ryby głosu nie mają”?
- Co by było, gdyby uwierzył, że nie ma prawa mówić?
- Czy to zdanie było sprawiedliwe? Dlaczego nie?
- Czy słowa wujka były krzywdzące dla Szymka? W jaki sposób?

Nauczyciel mówi:

„To zdanie ocenia całą grupę *dzieci*. Nie sprawdza, czy to prawda. To osąd i uogólnienie. Takie zdania to stereotypy”.

Następnie zapisuje na tablicy lub pokazuje na slajdzie definicję:

Stereotyp – osądzające, niesprawiedliwe uogólnienie, które przypisuje komuś cechę lub zachowanie bez sprawdzania faktów.

Nauczyciel prosi uczniów, by korzystając z definicji, spróbowali zareagować inaczej niż Szymek w historyjce. Przykładowo: „Wujku, to jest niesprawiedliwe uogólnienie. Dzieci też czasem mówią coś ważnego”.

W kolejnym kroku nauczyciel rozdaje uczniom kartę pracy 2. Tłumaczy, że tym razem poznają krótkie historyjki z powiedzeniami stereotypowymi, a ich zadaniem będzie zaznaczenie zdania, które jest stereotypem, i dobranie odpowiedzi z listy na slajdzie.

Bank 8 odpowiedzi (do wyboru, uczniowie wpisują literę w karcie pracy):

1. Nie zgadzam się na uogólnianie, to jest niesprawiedliwe.
2. Mówmy o konkretach, nie o wszystkich.
3. Zamiast „wszyscy”, powiedz „niektórzy”, bo ludzie są różni.
4. Słowa mogą ranić – proszę, używajmy takich, które nie krzywdzą.
5. Czy możesz podać przykład? Bez niego trudno rozmawiać.
6. Mam inne doświadczenia – to nie zawsze prawda.
7. Szanujmy się mimo różnic, proszę powiedz to inaczej.
8. Zamiast oceniać, poszukajmy rozwiązania albo jak pomóc.

Na podsumowanie ćwiczenia nauczyciel zaprasza do krótkiej rozmowy podsumowującej. Mówi:

„W którym momencie ta osoba została potraktowana niesprawiedliwie? Jakie słowo z definicji pasuje tu najlepiej: *osądzające / przypisujące / bez faktów?*”.

Następnie nauczyciel dzieli klasę na pięć grup. Mówi:

„Każda grupa otrzyma sześć zdań – stereotypów o dziewczynkach/ chłopcach. Waszym zadaniem będzie ułożenie rzeczowej odpowiedzi do każdego zdania. Pamiętajcie o trzech elementach: JA (jak się czuję / co myślę) + FAKT (dlaczego to nie jest prawda dla wszystkich) + PROŚBA (jak powiedzieć to inaczej)”.

Przykład na tablicy (model): „Chłopcy nie płaczą” → Nie zgadzam się, to krzywdzące. Każdy ma emocje. Proszę, mówmy: Niektórzy chłopcy nie płaczą przy innych.

Nauczyciel podsumowuje to ćwiczenie z uczniami. Pomaga we wskazaniu uogólnienia, w zamianie zdań z „Nie masz racji” w „To może być krzywdzące”. Prosi grupy o prezentacje (po dwie odpowiedzi z każdej).

3

Podsumowanie i ewaluacja

Nauczyciel podsumowuje i zapisuje trzy „reguły na co dzień”:

1. Nie uogólniamy.
2. Mówimy z szacunkiem.
3. Sprawdzamy fakty i szukamy rozwiązań.

Na zakończenie prosi uczniów: „Na karteczce dopiszcie jeden stereotyp, który dziś usłyszeliście, i jedną spokojną odpowiedź z naszego banku odpowiedzi”.

Sposoby dostosowania przebiegu zajęć w zakresie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

- Materiały: większa czcionka, wysoki kontrast; wersja z obrazkami i krótszym tekstem.
- Język: krótkie zdania, powtórki słów-kluczy (stereotyp, uogólnienie, krzywdzące).
- Organizacja: przewidywalny plan na slajdzie; możliwość pracy w cichej parze; role w grupie (czytający, zapisujący, mówca).
- Wsparcie komunikacji: „bank 8 odpowiedzi” na ławce; zgoda na wskazanie literą zamiast pełnego zdania; nauczyciel może zapisać odpowiedź dyktowaną.
- Tempo: więcej czasu na kartę pracy 2; w grupie – tylko 3 z 6 zdań (wersja łatwiejsza).

Komentarz metodyczny dla nauczyciela

Rozmowa z dziećmi o stereotypach płciowych jest elementem rzetelnej profilaktyki wychowawczej i edukacji obywatelskiej, a nie „dodatkiem światopoglądowym”. W szkole uczymy nie tylko treści, lecz także sposobów myślenia i mówienia. Stereotypy działają jak skróty: upraszczają rzeczywistość, ale jednocześnie ją zniekształcają. U dziecka mogą uruchamiać mechanizm „samorealizującej się przepowiedni”: dziewczynki nie są dobre z matematyki”, więc nie próbują; „chłopcy nie płaczą”, więc nie proszą o pomoc. Konsekwencją bywa zawężenie zainteresowań, słabsza motywacja, unikanie zajęć czy ról, które rzekomo „nie są dla mnie”, a także spadek samooceny i poczucie wykluczenia. Praca nad stereotypem z uczniami w bezpiecznych warunkach szkolnych pozwala go nazwać, zobaczyć jego niesprawiedliwość i wyćwiczyć alternatywne, życziwe

sposoby komunikacji. To wzmacnia kompetencje społeczne: empatię, uważność na słowa, umiejętność prowadzenia sporu bez obrażania.

Wymiar bezpieczeństwa jest równie ważny. Dzieci, które dysponują neutralnym, naukowym słownictwem (także anatomicznym) i potrafią kulturalnie zaprotestować wobec etykiet, łatwiej informują dorosłych o trudnościach, dolegliwościach czy przekraczaniu granic. Stereotypy typu „dzieci i ryby głosu nie mają” czy „chłopcy zawsze muszą być twardzi” utrudniają zgłaszanie krzywdy i obniżają gotowość otoczenia do wysłuchania. Ćwiczenie prostych, dwuczłonowych zdań („Nie zgadzam się na takie uogólnienia, to może kogoś zranić”, „Wolę, gdy mówimy o faktach, nie o wszystkich”) daje uczniom gotowe rozwiązania do zastosowania poza szkołą i buduje poczucie sprawczości.

Rozmowa o stereotypach rozwija także myślenie krytyczne. Uczymy dzieci pytać o źródła („czy to fakt?”), zauważać uogólnienia („wszyscy, zawsze, nigdy”) i szukać kontrprzykładów. Dzięki temu łatwiej odróżniają opinię od informacji, co przydaje się w mediach społecznościowych i codziennych rozmowach. Z perspektywy klimatu klasy praca nad językiem przynosi szybkie efekty: spada liczba złośliwych komentarzy, rośnie poczucie bezpieczeństwa i współpraca. Z pedagogicznego punktu widzenia wczesne, krótkie i regularne ćwiczenia są najskuteczniejsze: kształtujemy bezpieczny język, a nie jednorazową kampanię.

Wreszcie, mówienie o stereotypach jest sprawą równości szans. Szkoła ma obowiązek tworzyć warunki, w których każdy uczeń może rozwinąć swój potencjał niezależnie od płci. Odrzucenie etykiet otwiera drogę do wyboru zajęć, pasji i ról przywódczych; uczy, że kompetencje nie mają płci. Dlatego warto konsekwentnie modelować neutralny, życzliwy język, prostować uogólnienia i ćwiczyć asertywne, spokojne odpowiedzi. To inwestycja w dobrostan, bezpieczeństwo i rozwój dzieci – tu i teraz oraz w ich dorosłym życiu.

Bibliografia

- Jędrzejowska E., (2021), „Stereotyp płci w kontekście pełnionych ról społecznych – w percepcji dzieci starszoprzeedszkolnych”, „Annales UMCS, Sectio J – Paedagogia-Psychologia”, nr 34(1), s. 159–170.
- Kofta M., Jasińska-Kania A. (red.), (2001), „Stereotypy i uprzedzenia. Uwarunkowania psychologiczne i kulturowe”, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Rybka M., Wrześniewska-Pietrzak M., (2021), „Różni ale tacy sami? – stereotypy związane z płcią w wybranych podręcznikach do nauczania języka polskiego jako obcego (A1–A2)”, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Linguistica”, nr 55, s. 221–255.
- Wojciszke B. (red.), (2002), „Kobiety i mężczyźni: odmienne spojrzenia na różnice”, Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Wycisk J., (20107), „Konstrukcja stereotypowego wizerunku mężczyzn i kobiet w wybranych polskich publikacjach naukowych z dziedziny psychologii”, „Kultura i Społeczeństwo”, nr 61(4).

„Niech mnie ktoś wysłucha!”

KARTA PRACY 1.

Przeczytaj historię Szymka i odpowiedz na pytania.

Szymek miał 11 lat i bardzo lubił pomagać tacie w ogrodzie. Pewnego popołudnia cała rodzina siedziała na tarasie. Tata rozmawiał z wujkiem o nowym grillu, mama przygotowywała lemoniadę, a ciocia robiła zdjęcia kwiatom.

Szymek bawił się piłką, kiedy zauważył, że po ogrodzie powoli pełźnie dziwny, ciemny dym. Spojrzał za żywopłot i zobaczył, że na trawie u sąsiada tli się małe ognisko – tuż przy drewnianym płocie.

– Tato, tato! – zawołał chłopiec. – Chcę ci coś powiedzieć!

Ale dorośli byli zajęci rozmową.

– Szymku, teraz nie przeszkadzaj – powiedział tata.

A wujek dodał: – Dzieci i ryby głosu nie mają, dorośli rozmawiają.

Szymek poczuł, jak coś ściska go w gardle. Wiedział, że to jest ważne. Chciał krzyknąć, ale słowa taty sprawiły, że zrobiło mu się przykro i... trochę bał się odezwać ponownie.

Tymczasem dym robił się coraz gęstszy. Szymek postanowił jednak działać: pobiegł do domu, złapał wiadro wody i wylał je przez płot. W tym samym momencie zza żywopłotu wybiegła sąsiadka, dziękując mu za szybki odruch – ogień mógł się przenieść na dom!

Dorośli zamilkli. Tata spojrzał na Szymka i powiedział cicho:

– Synu... przepraszam. Powinienem cię wysłuchać.

Pytania:

Jak czuł się Szymek, gdy usłyszał powiedzenie?

Co by się stało, gdyby uwierzył, że nie ma prawa się odezwać?

Czy zdanie wypowiedziane przez wujka było sprawiedliwe?

Czy słowa wujka były krzywdzące dla Szymka?

Rozpoznaj stereotypy i dobierz odpowiedź

KARTA PRACY 2.

Wykonaj zadanie związane z niesprawiedliwymi osądami wynikającymi z tego, że ktoś jest chłopcem, a ktoś dziewczynką.

Scenka	Wybierz odpowiedź ze slajdu
<p>To nie jest zajęcie dla mężczyzny!</p>	
<p>Grzeczne dziewczynki się nie złością!</p>	
<p>Chłopaki nie płaczą!</p>	
<p>Jak dorosniesz, to zrozumiesz!</p>	

Reakcje na stereotypy

KARTA PRACY 3.

Ułóżcie rzeczowe odpowiedzi na zdania zawierające stereotypy.

GRUPA 1.

Zdanie	Odpowiedź
Chłopcy nie płaczą.	
Dziewczynki są słabe z matematyki.	
Chłopcy muszą być zawsze silni.	
Dziewczynki powinny nosić różowe ubrania, a chłopcy nie.	
Chłopcy nie bawią się lalkami.	
Dziewczynki nie potrafią grać w piłkę nożną.	

Reakcje na stereotypy

KARTA PRACY 3.

Ułóżcie rzeczowe odpowiedzi na zdania zawierające stereotypy.

GRUPA 2.

Zdanie	Odpowiedź
Chłopcy nie powinni tańczyć lub śpiewać w chórze.	
Dziewczynki są z natury ciche i grzeczne.	
Chłopcy zawsze psocą i hałasują.	
Dziewczynki wolą plotkować, niż się uczyć.	
Chłopcy nie czytają książek.	
Dziewczynki nie nadają się na przewodniczące klasy.	

Reakcje na stereotypy

KARTA PRACY 3.

Ułóżcie rzeczowe odpowiedzi na zdania zawierające stereotypy.

GRUPA 3.

Zdanie	Odpowiedź
Chłopcy nie powinni bać się, ani prosić o pomoc.	
Dziewczynki nie interesują się technologią i robotyką.	
Chłopcy nie powinni dbać o wygląd, bo to niemęskie.	
Dziewczynki powinny siedzieć z boku na WF-ie.	
Chłopcy muszą wygrywać, inaczej są słabi.	
Dziewczynki są gorsze w majsterkowaniu.	

Reakcje na stereotypy

KARTA PRACY 4.

Ułóżcie rzeczowe odpowiedzi na zdania zawierające stereotypy.

GRUPA 4.

Zdanie	Odpowiedź
Chłopcy są gorsi w językach obcych.	
Dziewczynki nie powinny brudzić się podczas zabawy.	
Chłopcy powinni zajmować się tylko „męskimi” rzeczami.	
Dziewczynki nie nadają się na kapitanów drużyn.	
Chłopcy nie powinni okazywać smutku.	
Dziewczynki mają obowiązek pomagać w domu bardziej niż chłopcy.	

Reakcje na stereotypy

KARTA PRACY 4.

Ułóżcie rzeczowe odpowiedzi na zdania zawierające stereotypy.

GRUPA 5.

Zdanie	Odpowiedź
Chłopcy z natury są lepsi w komputerach.	
Dziewczynki nie powinny same podróżować.	
Chłopcy są z natury bałaganiarzami.	
Dziewczynki są z natury wrażliwe i delikatne, więc nie lubią sportu.	
Chłopcy nie powinni bawić się w gotowanie.	
Dziewczynki nie nadają się na naukowców i inżynierów.	

Reakcje na stereotypy

ODPOWIEDZI

1. Zatrzymaj się i nazwij problem:

- „To, co powiedziałaś, jest stereotypem. Nie zgadzam się z tym, bo każdy ma prawo się wypowiedzieć”.
- „Rozumiem, że tak się mówiło kiedyś, ale dzisiaj wiemy, że dzieci mają prawo wyrażać swoje zdanie”.

2. Zadaj pytanie, które skłania do refleksji:

- „Dlaczego uważasz, że dzieci nie powinny się odzywać?”
- „A jeśli to, co chcę powiedzieć, jest ważne dla wszystkich?”

3. Odniesienie do faktów i wartości:

- „Prawo mówi, że każdy ma prawo do wyrażania opinii, bez względu na wiek”.
- „W naszej rodzinie/szkole staramy się, by każdy mógł się wypowiedzieć”.

4. Spokojne, ale stanowcze stwierdzenie swojego prawa:

- „Chcę powiedzieć coś ważnego i proszę, żebyś mnie wysłuchał”.
- „Mam prawo się wypowiedzieć, tak samo jak ty”.

5. Wzmocnienie pozytywnego modelu (jeśli jesteś świadkiem, wesprzyj osobę, wobec której użyto stereotypu):

- „Ja chcę posłuchać, co ma do powiedzenia Kuba”.
- „To ważne, żeby wszyscy mogli się wypowiedzieć, nawet jeśli są młodsi”.